

HamvasBéla.org

A pácban mindenki benne van.

Főoldal Hamvas Béla Szavak Médiatár Közösség Linkek
Kapcsolat

Arlequin

(Részlet a *Titkos jegyzőkönyvből*)

Most már Romániában is Fogyasztó káposztaleves kapszula 100 %-ban természetes Cabbage Forte www.kaposztaleves.com

Stressz, szorongás? Segít csökkenteni a stressz okozta izgalmakat a Sedatif PC. stressz.info.hu/stressz

Intenzív Fogyasztás Legeredményesebben Infrasaunaáinkkal Ajándékkal Ingyenes Szállítással www.infrasaunaonline.hu

Google Hird

1.

Amíg Rómeó a csinos Rózába szerelmes, egy kicsit érzékeny, de pontosan úgy viselkedik és úgy beszél, mint a többi. Abban a percben, amikor Júliát megismeri, elkezd félrebeszélni. Szokatlan szavakat mond és azokat furcsa értelemben használja. Néha bizarr, többször groteszk, még többször teljesen értelmetlen. Minél bolondabbul szeret, annál bolondabbul viselkedik és beszél. Nyelve, mintha hirtelen a többinél egy oktávval magasabbra ugrott volna.

Amíg Hamlet apjának szellemével nem találkozik, egy kicsit búskomor, de pontosan úgy viselkedik és úgy beszél, mint a többi. Abban a percben, amikor apját meglátja, elkezd félrebeszélni. És micsoda meglepetés! Ugyanabban a percben, kiderül, hogy nem ő, hanem a többi beszél félre, s ő az, aki helyesen beszél. A többi a maga nyelvét gyanútlanul tovább használja, Rómeó és Hamlet badarságait rosszállóan hallgatja. De bennünket, akik a drámát pártatlan helyről látjuk, ez már nem tud megtéveszteni. Egészen jól tudjuk, hogy Rómeó és Hamlet beszél helyesen és a többi beszél félre és mellé. Tudjuk, hogy azért használnak szokatlan szavakat furcsa értelemben, azért gyártanak szójátékot, mert, mint Shakespeare mondja, a világ kizökkent és nyelvük mintha egy oktávval magasabbra ugrott volna.

Mialatt a többi a félre- és mellébeszélést gyanútlanul tovább folytatja, Rómeó és Hamlet elkezd pontosan a helyzethez mért szavakat használni. Micsoda helyzethez? Ostoba kérdés. Hát ahhoz a helyzethez, ami van. A többiek az egészből egy hangot sem értenek. Micsoda dologból? Ostoba kérdés. Hát abból a dologból, ami történik. A többiek azt hiszik, hogy itt a létezésnek veszedelmes, sőt kártékony, sőt tilos felfokozásáról van szó. De bennünket, akik a drámát pártatlan helyről látjuk, ez már nem tud megtéveszteni. Egészen jól látjuk, hogy semmiféle felfokozás nem történt. A többiek Rómeóhoz és Hamlethez képest a nemlétezésben vannak. És abban a percben, amikor Rómeó Júliát megismeri, vagy, amikor Hamlet apja szellemével találkozik, vagyis amikor a világ kizökken, a nemlétezőkből hirtelen létezők lesznek. S amikor létezők lesznek, elkezdnek beszélni és pontosan a helyzethez mért szavakat használni úgy, mint akik a dolgot pontosan értik. Semmiféle veszedelmes, sőt kártékony, sőt tilos felfokozás nem történt. Nincs szó félrebeszélésről. Nincs szó arról, hogy minél bolondabbak lesznek, annál

bolondabbakat beszélnek. Ezt csak a többi hiszi. Mi, akik a drámát pártatlan helyről nézzük, tudjuk, hogy a többiek egyszerűen nem számítanak, a drámában egyedül Rómeó és Hamlet a létező.

2.

Arra a megkülönböztetésre, amit már egészen régen meg kellett volna tenni, soha kedvezőbb alkalom nem volt. Van művészet, amely geometrikus és értelmes, csaknem pythagoreus és klasszikus, de mindenképpen valamely rend ihletéből él, és ehhez képest az arányt és a bizonyosságot és a tudást sugározza. Ezt a művészetet orfikusnak lehet hívni, nem azért, mert Orpheus találta ki, hanem, mert Európában legmagasabb foka az orpheusi görög klasszika. Orfikus végül az egyiptomi művészet is, a tibeti, sok tekintetben a kínai, a tolték, a gótika, a reneszánsz. Az orfikus művészet megfélemező művészet. Nagy példája a keleti yantra. Az erőket, amelyekhez nyúl, rendezi. Ezért minden orfika nagy célja a harmónia. S ezért értelmes, geometrikus és arányos és ezért él a rend ihletéből és ezért legmagasabb foka a görög klasszika.

Minden művészetben a rendező és a fegyelmező és a megfélemező mozzanat mellett ott van és megvan az idéző mozzanat. Ez a mágikus művészet, amely időnként kitör s amely az orfikát Európában csaknem teljesen lerohanta. A mágikus művészet nem fékez meg, hanem éppen idéz. Nem értelmes, hanem imaginatív. Nem a harmóniában él, hanem a mámorban. Nem a bizonyosságot keresi, hanem az entuziazmust. Az erőket, amelyekhez nyúl, felszabadítja.

Jellegzetes mű a Divina Commedia, az orfika egyik csúcspontja. A poklok fenekétől a legmagasabb mennyszig az összes erőket rendezi és megfélemezi. Jellegzetes mágikus mű Dosztojevszkij Ördögök-je. Ez a mű, amelyben Sztavrogin a tábornokkal nyugodtan beszélget, de egyszerre minden ok és előzmény nélkül feláll, a tábornokhoz lép és fülébe harap.

"Általában borzasztó dolog a zene, írja Tolsztoj – mi is az tulajdonképpen? Én nem tudom. Mi a zene? Mit csinál? Azt mondják, a zene hat, borzasztóan hat, de egyáltalán nem lélekemelő módon. Nem lelket felemelő módon, vagy lealacsonyító módon, hanem lelket felizgató módon hat. A zene hatása alatt úgy látszik, valamit értek, amit nem értek, hogy képes vagyok valamire, amire pedig nem vagyok képes."

Tolsztoj ezekkel a szavakkal Beethoven mágikus zenéjét jellemzi. A zene lelket felizgató módon hat. Nem lelket felemelő, vagy lealacsonyító, hanem felizgató módon. A beethoveni zene idéző zene. Mágikus zene, mint ahogy Dosztojevszkij írása mágikus írás. Ez a lelket felizgató művészet, szemben a lelket megfélemező művészettel, a mágikus művészet, szemben az orfikus művészettel, amikor képes vagyok valamire, amire pedig nem vagyok képes, amikor értek valamit, amit nem értek. Ez a mágia. Ez a mámor és az imagináció és az entuziazmus. Az orfikus művészet mindent a helyére tesz és kiegyensúlyoz és fegyelmez és a lelket felemelő módon hat, mint Pindaros ódája, vagy a Divina Commedia vagy egy Bach-fúga, vagy a Parthenon, vagy egy Raffael-kép. A mágikus művészet a mélységet felidéző és az egyensúlyt felbontó művészet, amely lelket felizgató módon hat, mint a Faust, vagy egy Beethoven-szonáta, vagy egy Van Gogh-kép, vagy egy kései Michelangelo-szobor. Az orfikus művészet emblémája a kristály, a mágikusé az örvény. Orfikus a Bibliának ez a mondata: Kezdetben teremté Isten a mennyet és a földet. Mágikus Tolsztojnak ez a mondata: Csak akkor kezdődik az élet, ha az ember nem tudja, hogy mi lesz.

Amikor Rómeó Júliát megismeri, és amikor Hamlet apja szellemével találkozik, egyszerre és hirtelen és egy pillanat alatt a megfélemezés állapotából az izgalom állapotába lép át. Létezésének összefüggései egy pillanat alatt megváltoznak. Nem a kristályban él, az örvényben van. Kizökönt a világ, mondja Shakespeare. Ez az entuziazmus, és az imagináció és a mámor. Nincs rend többé. Értek valamit, amit nem értek. Csak akkor kezdődik az élet, ha nem tudom, mi lesz. Rómeó és Hamlet

valami döntő dologra jön rá. A többi ember rosszul értékkel és rosszul kalkulál és hibásan számol és leszűkít és lesorvaszt és letagad. Mit? Ostoba kérdés. Azt, ami van. Úgy látszik, hogy Rómeó és Hamlet megőrült. Erről szó sincs. Az élet csak akkor kezdődik, ha az ember nem tudja, hogy mi lesz. A létezés nem hat megnyugtatóan. Egyáltalán nem fölemelően, hanem felizgató módon hat. Hirtelen azt hiszi, hogy képes valamire, amire pedig nem képes. Nincs többé bizonyosság és rend és fegyelem és harmónia és megfélemező hatalom. Ellenben igenis van önkívület és szenvedély és van idézés és entuziazmus és mágia és mámor.

3.

Az emberi lét egyik főalakjáról van szó. E lény származásának egyik fele, mondjuk egyik szülője, mondjuk, hogy az anyja az örvény mámora. A lény származásának másik fele, mondjuk másik szülője, mondjuk, hogy az apja, Shakespeare-nél szintén könnyen megtalálható.

Az alapszó a vaulting ambition. Fordítható nagyravágyásnak, vagy becsvágynak, vagy hatalmi ösztönnek. Ebben az örületben szenved a történelmi drámák minden alakja, de senki sem inkább, mint III. Richárd. És Macbeth. De éppen úgy Antonius és Caesar és Coriolanus.

A hatalmi ösztönnek különös logikája van. Befehlen ist Seligkeit, ahogy Goethe mondja. Elmondhatatlan gyönyör, ha az ember parancsol. Hatalmasnak lenni. Lerészegedni attól, hogy parancsolhat. III. Richárd sokat tudna beszélni róla. Macbeth még többet. Ha valaki útjában áll, megöleti. De valaki a gyilkosságról tud, azt is meg kell ölni. Vér, vér. Még mindig van valaki, aki útjában áll és aki valamit tud és akitől félni lehet. Mind meg kell ölni. Ez a vaulting ambition. Most már oly sokan állnak útjában és oly soktól kell félni, hogy tulajdonképpen nem is tehetne mást, mint szüntelenül ölni és öletni. Ez a hatalmi ösztön. Megöli Duncant, de, mert megölte, meg kell ölnie Banquot és mert őt megölte, meg kell ölnie Macduff egész családját. Mikor lehet végre hatalmában biztos? Ez a vaulting ambition.

Az Athéni Timon Shakespeare-nek az a drámája, melyben az első felvonásban Timon hatalmi örületben él, gazdag és befolyásos és uralkodik és parancsol. De amikor vagyonát elveszti, abban a pillanatban kivétel nélkül mindenki elhagyja. Athéni Timon Shakespeare-nek az az alakja, aki látja, hogy nincs a világnak sejtje, melyet a hatalmi éhség ne itatna át. S a dráma második fele, mikor Timon egyedül van, elhagyatva és szegényen, megvetve, koldus az erdőben, nem egyéb, mint a hatalmi örület világának bírálata. "Ferde minden, nincs egyenesség csúf természetünkben, csak egyenes gazság." Barlangban él, gyökeret eszik és a vaulting ambition ellen toporzékol. Ez Macbeth és III. Richárd és Caesar bírálata. Timon a madman so long, now a fool – sokáig örült, most bolond. Timon az egyetlen lehetséges átmenet a becsvágy és aközött, ami a becsvágyon túl van. Mi az, ami a becsvágyon túl van? Sokáig örült, most bolond. Az egyetlen ember, aki a hatalom örületét legyőzte. Az egyetlen ember, aki a világban élőt különös szavakkal áldja meg: the plague of company light upon you – a közösség döge szálljon rád. "Egyetlen büszkeségem, hogy nem vagyok te." Ha elég tiszta lennél, leköpnélek.

Az emberi lét egyik főalakjáról van szó. E lény származásának egyik fele az örvény mámora. A lény származásának másik fele a hatalmi örület legyőzése és megfélemezése, "sokáig örült, most bolond".

4.

A hatalmi ösztön azt hiszi, hogy a világ tetején a Mindenható trónusa áll és ebbe bele akar ülni. Az idióta. Miért vigyorog a bolond? Mert tudja, hogy Isten nem ül a trónuson. A trónus megvan. A hagyomány azt mondja, hogy Isten a trónust a teremtés legelső napján az Araboth-ban, a legfelsőbb mennyben megteremtette. De sohasem ült bele. Maga helyett a hetedik napon a Sabbath-ot, az ünnepet ültette. Az egész földkerekségén ezt csak a bolond tudja. A hülye becsvágy azt hiszi, hogy Isten

paláستtal és kormánypálcával ott ül és parancsol, abban a hiszemben, hogy Befehlen ist Seligkeit. Csak a nagyravágyás hiszi, hogy parancsolni a földön a legnagyobb gyönyör. A bolond vigyorog és nem győz rajta viccelni. Ha a bolondnak a trónust felajánlanák, fejére csörgősapkát tenne, hahotázna és a trónus támláján tótágast állna és hosszú orrot mutatna. Micsoda hallatlan multság látni a loholókat, amint nyelvük kilóg és tülekednek és egymást tapossák, az árulókat és az orgyilkosokat és akik csontjukig sárgák az irigységtől és fornak a bosszútól, pokoli multság az egész úgynevezett történet, eszeveszett és bomlott őrzöngésével a trónusért, vagyis a hatalomért. A világhatalom nem Isten, hanem a bálvány. Trónus! Hatalom! Talán egyszer Isten megteszi, a maga multságára, hogy valakit a trónusba ültet. Lehet, hogy erre a szerepre az Antikrisztust jelölte ki. Pokolian komikus lesz, nevezhetünk rajta, csak kibírjuk. A bolond nevet. Mind a trónusra akar ülni, mind, mind, azt hiszi, diktátor lehet és parancsolhat. Befehlen ist Seligkeit.

A bolond a becsvágyon kívül áll. Megtanulta Timontól az átkot, hogy ezen a világon minden görbe, csak a gázság egyenes. De a bolond nem toporzékol. A bolond a hatalmi örületen kívül áll. A történeten kívül. Pótolhatatlan ember. Páratlan ember. Az öreg Lear tudja, és egy percig se tudna megenni nélküle. Amikor nincs ott, azonnal felkiált: Hol a bolondom? Hol az én legénykém? Hej, mintha aludna a világ! Az öreg Lear tudja, hogy nincs nagyobb biztosság, mint olyan ember közelében lenni, aki nemcsak hogy nem akar a trónusra ülni, hanem hahotázik azokon, akik a trónus felé loholnak. "Itt a bohóc, itt a kincs", mondja Goethe. Itt a nagy rejtett kincs, a bálványon való nevetés és a bálványimádókon. Itt a nagy és édes nevetés azon az őrzítő semmin, ami a hatalmi ösztön. Ez a bolond. "Nem ritka fickó ez, uram? He is as good as anything and yet a fool." A világ legkritkább fickója és az emberi élet egyik főalakja. Pont olyan, mint a többi és még hozzá bolond.

5.

Arlequin egyik szülője, az anyja, az örvény mómora. Csak akkor kezdődik az élet, ha az ember nem tudja, hogy mi lesz. Arlequin másik szülője, az apja, a hatalmi ösztönön való nevetés. Sokáig őrült, most bolond.

Arlequin úgy beszél, mint Rómeó, miután Júliát megismerte, mint Hamlet, miután apja szellemével találkozott. Létezésének összefüggései megváltoztak. Szójátékokat gyárt és különös szavakat használ még különösebb értelmezésben és nyelvet öltöget és hosszú orrot mutat és sapkáját csörgeti. Pont olyan, mint a többi és még hozzá bolond. "Milyen kár, hogy a bolond egy okos szót se mondhat, mikor az okosok oly bolondok."

Elég. Most már ideje a dolog lényegére térni. Arlequin az emberi lét egyik főalakja. És a világ egyik legkritkább fickója. Miért? Mert Arlequin paradox? Nem. Ez így teljesen rossz. Arlequin nyelvének logikája paradox. Miért? Mert paradox? Ez viszont kevés. Tény: Arlequin megismerte, hogy a létezés logikája paradox.

Mindenekelőtt a harci szituációt feladta. A hatalomért való küzdelemben nem vesz részt. A nevetés ezzel a világgal való együtt nem működésének éppen olyan jele, mint a csörgősapka és a vice és a tótágas. Arlequin nem ambiciózus. Neki az egészből csak annyi kell, amennyi éppen eléje hull. Arlequin nem kötelezi magát le se vagyonnak, se rangnak, sem elméletnek, sem az evésnek, sem az ivásnak, sem valamilyen mesterségnek, sem a tudásnak. Nem hódol meg senkinek. Arlequin szabad. Ezért a lét egyik főalakja és ezért ritka. A nevetés ennek a szabadságnak éppen olyan jele, mint a szójáték és a bukfenec és a hahota.

Az olyan ember, aki a harci szituációt feladta, s aki a zsbivásár közepén leül és a feneketlen loholás közepette szundikál, az olyan ember paradox helyzetben van. Tibetben azt mondják, hogy a szellem olyan, mint a teve. Ha meg akarják fékezni, egyszerre tíz irányba tör ki, de ha békében hagyják, meg se mozdul. A szellem logikája paradox, mert a létezés logikája paradox. Senki se mer egyedül élni. A legtöbb ezért nekiáll, érthetővé teszi magát, hízeleg,

magyaráz, megalkuszik, hazudik, vagyis partikularizálja és szekularizálja magát. A közösséget nem a társas ösztön teremtette, az egyének teremtették, az egyedüllétől való félelmükben.

Senki se mer egyedül élni. Fantasztikusan bonyodalmas trükköket eszelnek ki, hogy egymáshoz valami közük legyen. Tíz körmükkel egymásba kapaszkodnak s ennek arányában egymástól csillagászati sebességgel távolodnak. Nem különös? Ha mindenki azt mondaná, hogy egyedül van, abban a pillanatban a félelem elmúlna s abban a percben a nagy közösségben mindenki találkozna. Miért? Mert a közösség logikája paradox, ahogy a magány logikája paradox és a nyelv logikája paradox, mert a létezés logikája paradox.

A lélek is paradox, mert a legmélyén nem a bestia él, hanem a tiszta égi tűz. A történet is paradox, mert a kezdetek kezdetén nem a vadember és a gorilla áll, hanem a magas szellemű lény. Az emberi lét és a lény elemei intakt tisztaságok, mint a legelső értelem és a lelkiismeret és a szeretet.

Ha természeted ellen erőszakot követsz el, a természet bosszút fog állni. A megalázott természet minden esetben bosszút áll. Ha szellemed ellen erőszakot követsz el, nem fog bosszút állni. A megalázott szellem hallgat, mélyen hallgat, meg se mozdul, nem felel, nem szól, nem ad jelt és nem áll bosszút. Ez a bosszúja. Miért? Mert a szellem logikája paradox.

Arlequin ebben a paradoxonban él. A történeten kívül, vagyis annak középpontjában. Szokatlanul, vagy ami aparadox logika értelmében ugyanaz, minden elképzelhető sorsban egyszerre. Nincs karmája, vagyis minden elképzelhető karma számára kinyílt. Prepared for all events – minden eshetőségre készen. A nullponton, vagyis a forrponton. Miért? Mert a létezés logikája paradox.

Az emberek, ha valaki egészséges, vidám, gondtalan, meg vannak ijedve. Meg vannak ijedve, ha nevet és bolondozik és nagyokat eszik és alszik. Azt hiszik, ha valaki jól él, nekik már nem jut belőle. Azt hiszik, ha valaki intenzívebben él, nekik kevesebb jut és az életet valaki elől úgy elélhetem, ahogy a kenyeret előle elehetem. S ezért azt hiszik, hogy az ilyen embert irigyelni kell és el kell pusztítani. Mert száz másik életét éli el. Ennek természetesen éppen ellenkezője. Ha valaki intenzívebben él, oly erőket szabadít fel, amelyek az én életemet is elmélyítik és fölemelik. Az élet nem fogy el. Az életet nem lehet más elől elérni. Az élet abban az arányban gazdagszik, amilyen arányban elszórják. Minél intenzívebben élek, annál több ember számára annál intenzívebb életet teszek lehetővé, annál több ember lehet egészséges és gondtalan és vidám. Az élet logikája paradox, mert a nyelv és a magány és a közösség és a sors és a szellem logikája paradox.

A költő mámora az élet természetes állapota? Igen. A szerelem szenvedélye az élet természetes állapota? Igen. Az entuziazmus az élet természetes állapota? Igen. Miért? Mert a létezés logikája paradox. A bolond bölcs? A bölcs bolond? Igen. Milyen kár, hogy a bolond egy okos szót sem mondhat, mikor az okosak olyan bolondok. Nincs okosabb lény, mint a bolond. Az élet normál állapota az örület. A kristály örvénylik. Tulajdonképpen csak az beszél helyesen, aki félrebeszél. Ezért van, hogy akit a hatalmi ösztön elkap és az életre veti magát, az egészet elveszti. S ezért van, hogy aki leül az országút szélére és szundikál, az egészet megnyeri. Csak akkor kezdődik az élet, ha az ember nem tudja, mi lesz. A létezés nem hat megnyugtatóan. Ezért Isten megalkotta trónusát, de eszeágában sincs beleülni. Ezért Arlequin az egész világkomédián vigyorog. A létezés, amilyen arányban valaki le akarja igázni, kezéből elpárolog. És ha szétszórja, egész gazdagságában eléje dől. A világ ezt nem tudja: Ezért mondja Goethe: die Welt ein einzig grosser Tor – a világ egyetlen nagy bolond. Foolery does walk about the orb, like the sun, it shines everywhere – a bolondság szabadon sétál a világban, s mint a nap, mindenütt világít. Arlequin pedig az egyetlen józan ember.

6.

Persze, ahol az ilyen ember megjelenik, azonnal kész a skandalum. A világnak a

lét paradox voltáról sejtelve sincs. Mindössze kényes pontokon olyasvalamit érez, mintha valami nem lenne egészen rendben. Azt hiszi például, hogy az az erős, ami sok, vagyis nem tudja, hogy minél több van valamiből, annál gyengébb. A világ azt hiszi, ha valamit sokan mondanak, az igaz. Például, ha mindenki örült, azt hiszi, hogy aki józan, olyan bolond, hogy meg kell verni. A világnak sejtelve sincs arról, hogy Arlequinhez képest éppen úgy nemlétezésben van, mint a dráma többi szereplője Rómeóhoz és Hamlethez képest.

Arlequin a létező, a többi hozzá képest nemlétező. A peloponnesosi háború kitörésekor Athénban nagy készülődés indult meg. Az emberek ide ügettek, oda loholtak, cipeltek, rejtegettek, fegyverkeztek, hurcolkodtak, búcsúztak, kiabáltak. Diogenész, az öreg Arlequin ezt látva, hordóját a főutcán elkezdte gurigázni. Tíz lépés oda, tíz lépés vissza. Rendkívüli buzgalommal és sürgősen. Mit csinálsz bolond? kérdezték. Látom, felelte Arlequin, hogy mindenki szorgalmasan készülődik, én se akarok lemaradni.

A létezés logikája paradox. Amikor Isten az embert megteremtette, maga is elcsodálkozott. Azt mondta: úgy alkottam, hogy testében is szellemi legyen s íme testivé lett szellemében is (Bossuet). A létezés önmagának egyszerre alanya és tárgy. Ezért paradox. Az a mozzanat, amellyel az ember önmaga személyét önmaga tárgyává teheti, a nyelv. Ezért paradox a nyelv. Ezért paradox az én. Én magam nevében vagyok, de nem magamért. Helyettesíthetetlen vagyok és pótolhatatlan. Bárki bármit megtehet helyettem, de senki sem létezhet helyettem és az én nevemben nem mondhatja, hogy én vagyok. De ha magamat önmagamnak tartom meg, magamat elvesztem és létem is elvész. S ha önmagamat eleresztem, megnyerem és létem gazdagsággal telik meg.

Kínosabb skandalum el sem képzelhető, mint hogy a becsvágy világába, az orgyilkosok és az árulók ünnepélyes hazugságainak kellős közepébe Arlequin belép. Az összes III. Richárdok és Macbethek és Caesarok és Antoniusok meghökkennek. Íme itt jön az az ember, akinek nincsenek elvei és nincs úgynevezett életcélja és nem óhajt tisztos polgár lenni és fűtyülni a morálra és nem tiszteli sem a gazdagokat, sem a hatalmasokat. Furcsa ember! Till Ulenspiegel, amikor a hegyről lefelé ment, sírt, mert arra gondolt, hogy fölfelé kell menni s amikor fölfelé ment, nevetett, mert arra gondolt, hogy lefelé fog menni. Mit lehet az ilyen bolonddal kezdeni? Nagy Sándor a sütkérező Diogenészhez lépett és azt mondta: Kívánj valamit, teljesítem. Az öreg Arlequin azt válaszolta: Menj félre, ne álld el a napot.

Kidobják? Nevet. Nem adnak neki enni? Nevet. Kicsúfolják? Nevet. Megverik? Még jobban nevet. Bezárják? Akkor nevet csak igazán. Mi az, hogy tőlem olyan sok ember fél? Az egész város, az egész ország tőlem fél. A királyok és a nagyszakállú tanácsosok és a katonaság és a rendőrség és a gazdagok, mind félnek. A mamák gyorsan eldugják leányaikat. A fiúkat a kamrába parancsolják. A tudósok fesszengenek, a papok elfordulnak. Kész a skandalum. Miért?

7.

Európa két nagy Arlequinje Shakespeare és Rabelais. Az öreg Powys a jelenkorban az emberi tudás nagymestere, akinél többet a létezés paradox és mágikus természetéről ma senki sem tud, Rabelais-ról hatalmas könyvet írt. Arlequin, mondja, tulajdonképpen a kozmikus csecsemő, kicsiny, újszülött gyermek, mint a kis Heraklész, aki semmit sem tud és nem akar tudni a becsvágy-világ kényszerzubbony-logikájáról. Akinek egyetlen fontos dolog van, hogy abban a mámorító tündöklésben, ami az élet, gyönyörködjék és azt élvezze. Minden fenntartás, minden gátlás és zavar és bonyodalom és szégyen nélkül. Élvezze és ne hagyja magát ebben az élvezetben megzavarni. A kis gyermek titka, hogy a világ misztériumát pontosan annak látja, ami, s ez számára teljesen fölöslegessé tesz minden úgynevezett filozófiát, amelyet kinevet és úgynevezett vallást, amelyet örültségnek tart. Ez a pantagrueli élet megalosaurusi ereje és szépsége. Ez Rabelais szakrális obszcenitása és mennyei profanitása. Az étvágynak ez az entuziazmusa és az ivásnak ez a szaturnáliája. Ez az ártatlan gyönyörvágy,

mert az élet édes és gyönyörű. Ez az, amit Shakespeare midsummer madness-nek hív, ez a szentivánéji örület. Ez az, amiért nekünk annyira kell a jó étel és ital és a csók és a szerelem és a jó alvás és a meleg és a virág és a séta és a napfény, s amiért nem kell, egyáltalában nem kell a loholás, a munkában való meggörcbülés, a hazugság, a fontoskodás, a nagyszakállú tudomány és a pergamentsárga vallás. Ezért kell nekünk mindenekelőtt a béke, a nagylelkűség, a derű, a nevetés, az előítéletlenség s ezért nem kell nekünk a zsvaj, a tülekedés, a háború, a komizás, az elv és az erőszak.

8.

Az archaikus Egyiptomból különös emlékünk maradt fenn. Huszonkét kép; amelyet ma is kártyajáték huszonkét lapjaként használnak, huszonegy darab betűvel megjelölve és megszámozva egytől huszonegyig. A huszonkét kép, a tarot, a régi egyiptomi beavatás huszonkét fokozatát jelenti. Ilyen képek ezek: a király (hatalom-vaulting ambition), a kerék (a sors kereke), a szerencse (a körforgás), az áldozat, a nagy küszöb átlépése (a halál). A képsorozatban az utolsó, betű és szám nélkül, a bolond. A bolond, igen, betű és szám nélkül, ahogy ez az igazi bolondhoz illik, az utolsó, mint aki a játékon kívül áll, aki nem számít, csak éppen úgy meg kellett említeni, a teljesség kedvéért, mert itt van, letagadhatatlanul itt van. Az Arlequin. Még szép, hogy tudomást vettek róla. Egyiptomban még komolyan vették.

A beavatás tudása az, hogy az emberi lélek, amikor a sors összes lehetséges birodalmainak útját végigjárta, megérkezik a nullához, a betű- és a számnélküliséghez, a játékon kívüli ponthoz, ahhoz, akinek az egészhez csak annyi köze van, hogy nevet rajta. Akinek az egész létezése midsummer madness. Talán csíny. Mindenesetre hallatlan tiszteletlenséggel viselkedik és képes megfricskázni a királyokat és gorombáskodni velük. Amikor Sztavrogin a tábornokkal beszélget, egyszerre csak feláll, odamegy, és ok és előzmény nélkül a fülébe harap. Amikor nagy bölcsességeket mondanak neki, a sapkáját csörgeti s amikor azt mondják neki, bármit kívánsz, teljesítem, azt válaszolja, eredj félre, ne álld el a napot.

9.

Arlequin tudásáról nemcsak az egyiptomi beavatás beszél. Az evangélium lelki szegénynek nevezi őt. Boldogok a lelki szegények, hoi ptochoi to pneumatikoi, vagyis anijé haroach. Miért áll a tarot-beavatás csúcsán a bolond? Miért nincs jele, nincs száma, nincs betűje? Miért áll játékon kívül és mégis, mégis, miért a legerősebb, erősebb, mint a király, vagy a sors, vagy a halál? Mert a beavatásnak bolond-fokát, a huszonkettediket, csak az az ember éri el, aki nem fél többé. Attól sem, hogy éhen hal, attól sem, hogy elhagyják, vagy megalázzák, vagy kinevetik, vagy kínozzák, vagy bezárják, vagy agyonütik. Semmi tisztelet nincsen benne a talárok és az érdemrendek és a sok pénz iránt. A bolond nem fél a szidástól és az álmoktól, a kísértetektől és a falragaszoktól és a töltött fegyverektől és nem fél attól, hogy korábban fog meghalni, mint amikor annak ideje amúgy is elkövetkezik. A tarot-beavatás legfelsőbb foka az a bolond, akit nem lehet többé semmivel megijeszteni. És Arlequin azért nem fél, mert, mint Powys mondja, a pantagrueli gyermek, aki az élet édes mámorát szegény és reszketés nélkül élvez, abban nem hagyja magát megzavarni. Ennek a megalosaurusi gyermeknek nincs igénye úgynevezett tudományra és bölcsességre. Boldogok a szellemben szegények. Boldogok, akik szegények s ezért igényük van a szellemre, akik éheznek és szomjazzák a szellemet. Nem a tudományt és nem a bölcsességet, hanem közvetlenül és tisztán a szellemet. Azt a valamit, amiből élnek. Ami nekik adja erejét, könnyűségét, világosságát, derűjét, hevét, szenvedélyét. A szellem nem filozófia és nem elmélet. A szellem nem tudás és nem bölcsesség. A szellem a világ világossága, az a világosság, amely úgy nyilatkozik meg, mint félelmetlenség, mint gondtalanság, mint bizalom, mint szeretet, mint gyermeki kedély.

Ha valaki a szellemben szegényt, vagyis az intenzív szellemigényben élő embert

látni kívánja, nézze meg Velázquez Pablillos de Valladolidját, vagy a Don Juan d' Austria-t, vagy a hallecasi gyermeket, vagy a Geografust. Érdemes. Ezen az arcon fel fogja ismerni Lear bolondját és Shakespeare összes bolondját, Touchstone-ig bezárólag, Pantagruelt és Diogenészt és Till Ulenspiegelét és Hodzsa Naszreddint, sőt el fogja ismerni Rómeó és Hamlet örületét és az Athéni Timont és meg fogja érteni a létezés paradox logikáját, de azt is, hogy miért boldogok, akik intenzív szellemigényben élnek.

Ha valaki a félelmetlenséget elérte, vagyis akit többé semmivel sem lehet megijeszteni, egymagában elég ahhoz, hogy boldog legyen. Micsoda szabadság! Micsoda gondtalanság! Nem reszketni és nem aggódni, nem vacogni sem az erőszaktól, sem a fegyvertől. Ez azonban nem az egész. Arlequin nem fél, de ezenkívül állandó szellemigényben él és titkos forrásból szüntelenül kapja a gondtalanságot és a bizalmat és a derűt és a kedélyt, vagyis a szellemet. Az ilyen ember a hatalmi örület számára tökéletesen használhatatlan. Bármit mond és tesz, abból csak skandalum lesz; úgy skandalum az, amit Hamlet és Rómeó és Timon és Pantagruel és Touchstone és Till Ulenspiegel tesz. Mindenki kínos feszélyben van. Mit kezdjen vele? Megvesse? Nevet. Megverje? Nevet. Börtönbe zárja? Nevet. Nem fél. Nem tartja be a játékszabályokat. Hogy ilyenkor reszketni illik? Játékot kívül áll, sem betű, sem szám nem jelöli. Nem ingadozik, mert lába alól minden talajt elrúgott. Teljesen átadta magát a bizonytalannak, vagy ami a lét paradox logikája szerint ugyanaz, a sziklaszilárd fundamentumon áll. Az ember csak akkor hatalom, ha semmi. Átkozott helyzet. Persze, nem Arlequin, hanem a világ számára. Szörnyűség így élni, hogy valaki minden pillanatban felállhat, ok és előzmény nélkül a főtanácsos úr fülébe haraphat. Sőt, még a püspök úr fülébe is. Szörnyű a létezésnek ez a mágikus paradoxája. Bolond. Olyan, mint a hülye, legalábbis arcáról ez látszik. Ez a szellemben szegény. De mindig nevet és gondtalan és van valami legyőzhetetlen ereje. Hülye és mégsem az. Ő a szellemben szegény és az övé a mennyeknek országa.

10.

Kínai és japán tusrajzokon és fametszeteken is találkozhatni vele. Néha ott ül egyedül, mint Pablo de Valladolid és maga elé kuncog. Biztos, valamelyik magas állami, vagy egyházi méltóságra gondol és pokoli módon mulat. Néha csak úgy szundikál és ezzel azt mutatja, hogy az egész neki még vigyorgásnyit sem ér. Van úgy, hogy többen vannak együtt, kócosak és rongyosak, fejüket összedugják és hahotáznak. Az egyik a többit biztosan arra akarja rábeszélni, hogy indítsanak rohamot a trónus ellen, törjenek előre, hatoljanak egészen az Arabothig, Istent úzzék el, a világhatalmat szerezzék meg, szerezzenek mérhetetlen vagyon, állítsanak fel legyőzhetetlen hadsereget és igázzák le a csillagokat. Mialatt az egyik nagy buzgalommal e pompázatos hatalom előnyeit méltatja, a másik kettő majd megpukkad. Az egyik végre meghajlik a másik előtt és ezt mondja: Főigazgató úr! Vagy azt mondja: Elnök úr! Csak ez kellett! Homéri nevetésben törnek ki. Főméltóságú hercegséged! Hogy vagy? Hogy vagy, király úr? Isten úr, hogy vagy? A hahotától fuldoklanak.

Szerényebb alakban és közelebb itt van Assisi Ferenc, a gyermek-Arlequin tündöklő csodája. Európában nem élt ember, aki a félelmetlőtől alaposabban megszabadult volna. Soha nem volt senki, akiben mélyebben élt volna a bizalom és a gyengédség és a szellemigény és a gondtalanság és kevésbé félt volna a szegénységtől, akár a szüükségtől, vagy a haláltól. Szent Ferenc szellemigényben élő ember, aki mosolyog és a madarak nyelvét érti és a halaknak prédikál. Mit prédikál? El lehet gondolni. A lelki szegénységet. A tarot huszonkettedik fokának titkát, hogy ne legyetek számok és betűk, hanem legyetek nullák és a sorsból lépjetek ki, mert akkor vagytok erősek. Mint Sophoklész mondja: csak akkor vagyok hatalom, ha nem vagyok semmi. Ne legyen sorsotok. Sors annyi, mint ütközni. Annyi, mint súrlódnival és küzdeni és fájni és haragudni és gyűlölni és akarni és ez a trónusért való harchoz vezet. Aki pedig a hatalmi örületbe esett, az elveszett. Szent Ferenc a halaknak Touchstone és Pantagruel filozófiáját tanítja. Mi ez a filozófia? Ha a sors

megbotoz, tórd nyugodtan és neved. Tartsd a hátadat és mondd, haramabb fogsz elfáradni a verésben, mint én a túrésben. Csak üss. Amíg a sors dühében felkiált, királyokat győztem le, s ezzel a bolonddal nem bírok.

11.

A művészet néhány nagy műve Arlequint úgy ábrázolja, mint Picasso, vagy Schumann, vagy Sztravinszkij, vagy egy-két helyen Velazquez. A bohóc egyedül van és csaknem üresen néz. Ez a tárgyaltalan nézés, ami a melankóliára oly jellemző, nem lát semmit, vagyis éppen a semmit látja. Nem fél. Ahhoz túlságosan bolond, vagyis lelki szegény. Más szóval gondtalan és nulla. Nincs mitől félni. A melankólia mégis ott van benne, mint nevetésének paradox ellenpontja. Picasso ezt a semmibe való belemeredést több helyen megfestette, főként a Bohóc a vörösben, a Két Arlequin-ben és a Három muzsikus-ban. De csaknem minden igazi festő ragaszkodik a cirkuszhoz, ahogy Shakespeare és Molière és Arisztophanész és a többi Arlequin a színházhoz. Sztravinszkij a Petruskában írja meg ezt a melankóliával mélyen aláfestett bohócnévetést, Velazquez bolondjaiban fest néhányat, Schumann a Karneval-ban és a Papillons-ban, de a Kreisleriana-ban, főként azonban a Novellettekben beszél róla. Schumannnak egyébként is volt valamilyen elmélete arról, hogy benne a bolond és a melankolikus együtt lakik, a két lényt magában Eusebius-nak és Florestan-nak nevezte el.

Arlequin évszaka a farsang, Karneval herceg, vagy aki ugyanaz, Dionysos ünnepe, az évnek ez a mágikus és paradox ideje, amikor az emberek bolondnak öltöznek és táncolnak és nevetnek és nagyokat esznek és isznak. Ez az a bizonyos lelket felizgató karnevál és dionysosi entuziazmus, amikor a létezésnek mágikus paradoxája fellobban, és az utcára rohan, és az emberekből elemi módon kitör és amikor meg van engedve, hogy minden ok és előzmény nélkül egymás fülébe harapassunk. A jelszó Arlequin jelszava: God is in his heaven – all right with the world. Míg Isten fenn él az égben, a világon nincsen semmi baj. De álarcban. Szépen leálcázva, hogy senki se lássa. S az álarc alatt ott van a melankólia, ahogy Eusebius alatt ott van Florestan és ahogy Sztravinszkij és Velazquez és Picasso bolondjainak arcán ott van a dermedt mosolytalanság. A létezés logikája paradox s ezért a nevetés mögött ott van a szomorúság, amelyből él és a pojáca mögött ott van a melankólia, mint a derű tüze és tápláléka. A melankólia nem félelem és nem reszketés és nem aggodalom és nem szorongás. A melankólia melankólia. Semmivel össze nem téveszthető és nincs tovább, mint titkos és kimondhatatlan név. A melankólia a bolond misztériuma. Aki nem szomorú, nem igazi bolond. Nem tud elég édes lenni és elég könnyű. Nem tud olyan lenni, mint Assisi Ferenc, vagy a kínai bolond és Pantagruel és Till Ulenspiegel. Milyen nagyszerű ez, hogy mind a kettő úgy együtt van a paradoxia varázslatában, egyszerre hahota és mély-mély szomorúság. Aki nem ismeri a melankóliát, nem lehet gondtalan, nem ugrálhat és nem gyárthat szójátékot és a hülye királyokkal nem gorombáskodhat. A melankólia teszi őt porhanyóvá. Ez teszi őt félelemnélkülivé. Ez teszi nullává. Mert csak akkor vagyok hatalom, ha nem vagyok semmi. A melankólia teszi vidámmá és gyermekké és lelki szegénnyé.

A világ legnagyobb csodája a derű. Ennél csak az a nagyobb csoda, hogy a derű a melankóliából él. Ez a létezés legelragadóbb paradoxona. Ez Arlequin legmagasabb tudása.

12.

A tarot huszonkettedik fokának, a csörgősapkás bolondnak titkát nem lehet megtanulni. A legmagasabb fokot elérte, felszabadult és félelemtelen. Arlequin misztériuma nem adható át, mindenkinek magának kell megszereznie, ha hozzá elég ereje és bátorsága van. S ha a szellemre elég éhes és szomjas. Sem Pantagruel, sem Till Ulenspiegel, sem Hodzsa Naszreddin, sem Diogenész, sem Szent Ferenc tudását nem lehet tanítani. Miért? Mert ez a világ itt teljes egészében a hatalmi

öszön s így a birtoklás körében van. Szent Ferenc és Touchstone pedig a létezés körében él. Ez az egész világ itt III. Richárddal és az összes királyokkal és püspökökkel és tanácsosokkal együtt azért él, hogy valamije legyen, kalapja, vagy sok pénze, vagy orrában karikája. Filozófusok is, művészek is, hétérák is, leányok is. Hatalom, rang, hír, vagyon, ház, pénz, ékszer, tudás, ruha. Ezért, ha el is érnek valamit, a birtoklásban lesznek nagyok és minden birtoklás a világtrónus hatalmában való részesedés. Ezek mind a birtoklás zsenije. Arlequin pedig köp a zsenire. Ha valaki azt mondaná, hogy Arlequin ezzel szemben a létezés zsenije, ostobaságot mondana. A létezésnek nincs zsenije. Ez megkülönböztetés. Arlequin pedig köp a megkülönböztetésre. A létezés egésze mindenki számára állandóan és tökéletesen nyílt és mindenki annyit él belőle, amennyit akar. Itt nincs értelme annak, hogy nekem több van. Mindenkinek ugyanannyija van és annyit szerez, amennyit akar. Az életet nem lehet más elől elérni. Sőt, minél intenzívebben élek, az intenzív életet más számára annál hozzáférhetőbbé teszem. A lét logikája ilyen paradox. Arlequin azonnal és mindig felismerhető arról, hogy a birtoklással szemben biztos magatartása van. A magántulajdon iránt semmi érzése sincs. Arlequin szegény. Indiában sannyaszinnak mondják. Egy szál zsákrongy van rajta, övében egyetlen evőcsésze. Ezért nem lehet megijeszteni s ezért a sors hiába püföli, csak nevet. Semmit sem lehet elvenni tőle, mert őt magát nem lehet elvenni. A létezés más elől nem vehető el és nem rabolható el. Arlequin egészen nyugodt, mert semmije sincs, amit elveszthet. Szent Ferenc misztikus házasságra lépett a szegénységgel. A világ a magántulajdont örültségének felsőfokán találta ki. A kínai és a japán bolondok kócosak és rongyosak, mint Diogenész és Touchstone. Soha még gazdag és hatalmas Arlequin nem volt és nem is lesz, mert aki gazdag és hatalmas, az állandóan reszket. Nincs mulatságosabb bolond, mint az ilyen reszkető, aki zsebéből mikor egy darab fémet kivesznek, tombolni kezd és a rendőrségért kiált. Mind a birtoklás körében él, nem pedig, mint a tarot mondja, a nulla körében. Csak akkor vagyok hatalmas, ha nem vagyok semmi. A létezés ilyen paradox valami. A bolondé a tudás és a lelki szegényé a mennyek országa. A sannyaszin, a rongyos és kócos koldus, a gondtalan és vidám bolond, akinek semmi igénye azokra a birtokokra, amelyek a többieket csábítják. Amikor Szokratész-Arlequin az athéni bazárban sétált és a sok ételt, ruhát, ékszert, selymet látta, így szólt: mennyi minden, amire nekem nincs szükségem. Jób tragédiája, hogy nem tudott Arlequin lenni, mikor mindene elveszett, és az országúton füttyörészve elindulni. Arlequin nem zseni. Nem az uralom és a tudás és a művészet zsenije mellett a létezés zsenije. A legtöbbször művészet zsenije mellett a létezés zsenije. A legtöbbször azt se tudja, mi a zseni, mint Don Juan d'Austria, csak bámul és nem érti, hogy a szavakkal miért komédiáznak. Ha megérti, mint Szent Ferenc, leül és mosolyog és elkezd szundikálni. Vagy ha találkozik két hozzá hasonlóval, fejét összedugja és hahotázik. Zseni! Pont olyan szó, király. Vagy püspök. Isten úr óméltósága. Az ilyen szavaktól az ember félni kezd. Akkor már mégis csak jobb rongyokban élni és koldulni. Míg Isten fenn él az égben, a világon nincsen semmi baj.

[Vissza az írásokhoz](#)

[Hamvas Béláról](#)

[Tovább a médiatárba](#)

[Megnézem az ajánlott linkeket](#)

[Közösség?](#)

[Képeslapok](#)

[Letöltés](#)

© 2007, [Dúl Antal](#) engedélyével / site by [webzen](#)

[Vivarte](#) projekt